

Aleksander SZLACHTA*

ZAPASY MATERIAŁOWE WOJSKA I ICH MIEJSCE W STRUKTURZE REZERW PAŃSTWOWYCH

Wraz z przeprowadzaniem coraz bardziej rozbudowanych akcji militarnych (zwłaszcza przez USA) narodziły się nowe metody logistycznego zabezpieczenia działania wojsk. Wynika stąd potrzeba określenia miejsca zapasów materiałowych zgromadzonych w systemie logistycznym wojska, jak również sprecyzowania ich miejsca i zadań, jakie mają do wypełnienia w strukturze rezerw państwowych.

Słowa kluczowe: logistyka, zapasy, zapasy materiałowe, rezerwa, rezerwa państwowa.

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Reformy systemu politycznego, gospodarczego i obronnego wprowadziły do praktyki gospodarczej i literatury ekonomicznej naszego państwa pojęcie „logistyka”. W. Stankiewicz stwierdza, że „wyraz logistyka przywędrował do nas ze stronic czasopism zachodnich. Termin jest prostą adaptacją słowa logistics używanego w języku angielskim oraz jego odpowiednika: logistique w języku francuskim i logistik w niemieckim”¹. Pojęcie to dziś już jest szeroko stosowane we wszystkich krajach o gospodarce rynkowej i „...trudno wyobrazić dziś sobie (...) managera bez znajomości tej problematyki”².

Logistyka jako dziedzina wiedzy rozwinęła się na gruncie wojska, stanowiąc teorię i praktykę działalności w zakresie zaopatrzenia, dowozu, komunikacji, administracji, konserwacji, remontów, ewakuacji rannych i chorych, wykorzystania zasobów miejscowych, realizacji przedsięwzięć budowlanych oraz inwestycji wojskowych³. Doprowadziło to do silnie rozbudowanej teorii i praktyki systemów logistycznych⁴. Logistykę rozumie się najczęściej jako jednolity proces, na który składają się: przedmiot zaopatrywania (urządzenia, sprzęt, materiały), czynności (określenie potrzeb, dostawa, rozdział), a także funkcje (planowanie, organizowanie, wykonawstwo, kontrola)⁵.

* Dr inż. Aleksander SZLACHTA, Międzynarodowa Wyższa Szkoła Logistyki i transportu we Wrocławiu.

¹ STANKIEWICZ W., *Kilka uwag o logistyce*, Przegląd Kwatermistrzowski, Warszawa 1965, nr 6, s.34.

² BEIER J. F., RUTKOWSKI K., *Logistyka*, SGH, Warszawa 1997, s. 7.

³ Encyklopedia powszechna, PWN, Warszawa 1974, t. 2, s. 748.

⁴ ABT S., *Systemy logistyczne w gospodarowaniu. Teoria i praktyka logistyki*, AE, Poznań 1996, s. 11.

⁵ *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1979, s. 187.

Różni autorzy, definiując pojęcie logistyki wojskowej, piszą, iż „jest to dziedzina nauk wojskowych zajmująca się teorią i praktyką zasilania wojsk w czasie pokoju, kryzysu, zagrożenia militarnego, konfliktu zbrojnego i wojny”⁶ albo że „logistyka wojskowa jest działem sztuki wojennej o planowaniu, przygotowaniu i realizacji dostaw zaopatrzenia, świadczeniu usług zapewniających wojskom skuteczne szkolenie i prowadzenie działań bojowych”⁷. E. Nowak uważa, że „logistyka wojskowa to dziedzina wiedzy o procesie zarządzania łańcuchem dostaw i usług dla wojsk walczących oraz dowodzenia oddziałami (pododdziałami) logistycznymi”⁸. Według H. Kottegena, logistyka obejmuje ponadto problemy: transportu rannych i chorych oraz ich hospitalizację, a także łączność w sprawach logistyki oraz działalność administracyjną⁹.

Choć dotychczas nie przyjęto powszechnie jednej definicji logistyki, sądzę, iż można bez obaw określić, że „jej istotą jest przepływ dóbr materialnych i informacji, z czym wiążą się: kształtowanie intensywności strumieni, stopień ich ciągłości i niezawodności, sterowanie zapasami itp.”¹⁰.

SYSTEM LOGISTYCZNY WOJSKA

System logistyczny Sił Zbrojnych to organizacja wojskowa, złożona z organów kierowania oraz jednostek i urzędów logistycznych sprzężonych ze sobą wzajemnymi relacjami. Mają adekwatną do realizowanych procesów i posiadanych zasobów infrastrukturę, warunkującą przemianę zasobów logistycznych w procesy logistyczne. Umożliwia ona określonym zasobom logistycznym pokonanie czasu i przestrzeni, a co za tym idzie, realizację funkcji zabezpieczenia logistycznego¹¹.

Zadaniem systemu logistycznego zaopatrywania jest obsługa kompleksu przedsięwzięć, związanych z zasilaniem wojsk wszystkimi rodzajami zaopatrzenia. Istota jego działania to ustalenie potrzeb, zgromadzenie i utrzymanie, określonych normami, zapasów środków zaopatrzenia. Odtwarzanie za ich pomocą, zużywanych na poszczególnych szczeblach organizacyjnych zapasów oraz świadczenie niezbędnych do realizacji zadań usług, zarówno w czasie pokoju, jak i wojny.

Aby podołać tym zadaniom, system logistyczny Sił Zbrojnych RP składa się z następujących podsystemów:

- zaopatrywania;
- eksploatacji;
- infrastruktury;
- ochrony zdrowia;
- transportu wojskowego.

A więc jest to „celowo określony zbiór elementów o określonych właściwościach oraz relacjach między tymi elementami i (lub) między ich właściwościami”¹².

⁶ DWORECKI S. E., *Logistyka w wojsku*, ATKA, Warszawa 1997, s. 42.

⁷ *Zasady funkcjonowania systemu logistycznego SZ RP*, Inspektorat Logistyki SG WP, Szt. Gen. 1429/94, Warszawa 1994, s. 50.

⁸ NOWAK E., *Logistyka lat dziewięćdziesiątych w gospodarce narodowej i w wojsku*, Przegląd Kwatermistrzowski, Warszawa 1992, nr 2, s. 10.

⁹ KOTTEGEN H., *Gedanken über Logistik in Theorie und Praxis*, Wehrunde 1964 nr 7, s. 361.

¹⁰ SARJUSZ - WOLSKI Z., SKOWRONEK CZ., *Logistyka*, CIM, Warszawa 1995, s. 1.

¹¹ FICOŃ K., *Modelowanie infrastruktury wojskowych systemów logistycznych*, Zeszyty Naukowe, AON, Warszawa 2000, nr 3(40), s. 137 - 139.

¹² SIENKIEWICZ P., *Inżynieria systemów*, MON, Warszawa 1983, s. 26.

W skład systemu zaopatrzenia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej wchodzi zarówno organy kierowania, jak i organy wykonawcze istniejące w czasie pokoju - „P” oraz mobilizowane na czas wojny - „W”.

Określają one koncepcję systemu zaopatrzenia wojsk stacjonujących na obszarze kraju, jak i biorących udział w misjach pokojowych, na podstawie ustaleń Szefa Logistyki Dowództwa Wojsk Lądowych - biorąc pod uwagę aktualne i perspektywiczne zadania, a także możliwości materiałowo-techniczne i finansowe wojska.

W systemie logistycznym wojska prowadzi się również nadzór nad realizacją zadań w zakresie utrzymania, przechowywania, konserwacji i rotacji zapasów środków bojowych i materiałowych w jednostkach wojskowych, ich właściwym i racjonalnym zagospodarowaniem. Analizuje i ocenia stan zabezpieczenia wojsk w środki bojowe i materiałowe oraz wypracowuje w tym zakresie stosowne wnioski i propozycje dla przełożonych. Koryguje rozwój infrastruktury materiałowej na obszarze kraju pod kątem wykorzystania istniejącego potencjału oraz opracowuje koncepcję jego wykorzystania dla potrzeb armii w czasie wojny.

ZAPASY WOJSKA JAKO ELEMENT STRUKTURY REZERW PAŃSTWOWYCH

Zgromadzone przez system logistyczny wojska zapasy mają swoje miejsce i spełniają konkretne zadania w rezerwach państwowych. Z tego punktu widzenia gospodarowanie gromadzonymi przez armię zapasami jest jednym z najważniejszych przedsięwzięć dla logistyki wojskowej.

W celu określenia wzajemnych relacji państwowych rezerw materiałowych i zapasów wojskowych należy wyjaśnić znaczenie oraz interpretacje pojęć „rezerwy” i „zapasy”. Okazuje się bowiem, że termin „rezerwy” obejmuje szeroki zakres pojęciowy.

Słownik języka polskiego¹³ pod hasłem „rezerwa” (z łacińskiego *reservo* - zachowuję) wyjaśnia, że pod tym pojęciem należy rozumieć:

- w sensie ekonomicznym - zapas zrobiony w przewidywaniu jakiejś potrzeby;
- w sensie wojskowym:
 - a) stan osobowy przeznaczony do uzupełnienia mobilizowanych jednostek oraz uzupełnienia strat w już istniejących;
 - b) oddział siły zbrojnej pozostawiony w odwodzie.

Jak wynika z przytoczonej definicji, pojęcia te nie są tożsame. Zakres terminu „rezerwy” jest szerszy, ale w sensie ekonomicznym oznacza - celowo utworzone zapasy, i w takim znaczeniu, jeśli chodzi o gospodarkę materiałową, jest potocznie używany. Pamiętać przy tym należy, że „formy językowe, nawet te niepoprawne, jeśli są powszechnie używane, wchodzi na stałe do języka obiegowego”¹⁴.

W uchwale nr 168 Rady Ministrów w sprawie zasad tworzenia rezerw państwowych i gospodarowania tymi rezerwami¹⁵ (straciła swoją moc z chwilą wejścia ustawy o rezerwach państwowych¹⁶) używa się obu pojęć zamiennie, stwierdzając w § 1, że rezerwy państwowe paliw,

¹³ Słownik języka polskiego, pod red. W. Doroszewskiego, PWN, Warszawa 1965, t. 7.

¹⁴ DOROSZEWSKI W., *Rozmowy o języku*, PZWS, Warszawa 1950, s. 14.

¹⁵ Uchwała nr 168 Rady Ministrów, w sprawie zasad tworzenia rezerw państwowych i gospodarowania tymi rezerwami, MP z dnia 15 grudnia 1989 roku.

¹⁶ Ustawa z dnia 30 maja 1996 r. o rezerwach państwowych oraz zapasach obowiązkowych paliw, Dz. U. 1996 nr 90, poz. 1442.

surowców, materiałów, artykułów żywnościowych, maszyn i urządzeń oraz innych wyrobów, (...) stanowią specjalne, wyodrębnione zapasy służące zapewnieniu realizacji gospodarczych i obronnych zadań w gospodarce narodowej. W obowiązującej ustawie o rezerwach państwowych oraz zapasach obowiązkowych paliw¹⁷ ustawodawca określa w art. 1 zasady: w pkt 1. tworzenia i gospodarowania rezerwami państwowymi, a w pkt 2. tworzenia, utrzymywania i finansowania zapasów obowiązkowych paliw. Z punktu widzenia celu ich tworzenia i przeznaczenia jak również środków materiałowych, których dotyczą - np. paliwa, można uznać, że pojęcia i tu zostały użyte zamiennie. W Siłach Zbrojnych RP sferę gospodarki środkami zaopatrzenia regulują:

- Decyzja nr 0-80/Log/P-4 Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 września 2001 r. w sprawie zasad i norm zabezpieczenia w środki zaopatrzenia potrzeb mobilizacyjnych i wojennych Sił Zbrojnych RP¹⁸;
- Rozkaz nr pf 388/Log/P-4 szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 5 października 2001 r. w sprawie wprowadzenia do stosowania szczegółowych zasad i norm zabezpieczenia w środki zaopatrzenia potrzeb mobilizacyjnych i wojennych Sił Zbrojnych RP¹⁹.

Decyzja Ministra Obrony Narodowej określa zapasy środków zaopatrzenia w SZ RP jako - zgromadzone w czasie pokoju na poszczególnych szczeblach organizacyjnych Sił Zbrojnych, utrzymywane w gotowości do ich użycia przez jednostki wojskowe w określonym czasie, w celu zachowania gotowości bojowej wojsk na wymaganym poziomie, zapasy:

- żywności, umundurowania i technicznych środków materiałowych;
- medycznych środków materiałowych;
- uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz indywidualnego wyposażenia;
- sprzętu dla służb materiałów pędnych i smarów, mundurowej, żywnościowej;
- sprzętu przeładunkowego i zabezpieczenia ruchu wojsk;
- polowego sprzętu kwaterunkowego, sprzętu technicznego i materiałów infrastruktury;
- materiałów pędnych i smarów;
- sprzętu pożarniczego i środków gaśniczych;
- środków bojowych.

Decyzja MON precyzuje także pojęcie zapasów wojennych, stwierdzając, iż są to - określone etatami, tabelami należności lub normami czasu „W” wielkości środków zaopatrzenia przeznaczone do zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych i potrzeb jednostek wojskowych w początkowym okresie wojny. Zapasy te stanowią zabezpieczenie materiałowe Sił Zbrojnych zgodnie z ustaloną wielkością zapasów wojennych środków zaopatrzenia, na pierwsze 30 dni działań wojennych.

Są one uruchamiane po zakończeniu zrywania bojowego wojsk i wyprowadzeniu ich do rejonów wyjściowych do działania.

Źródłami zabezpieczającymi gromadzenie zapasów dla SZ RP (patrz schemat 1) są:

- zapasy zgromadzone w Siłach Zbrojnych;
- gospodarka narodowa, w tym Państwowe Rezerwy Gospodarcze;
- dostawy realizowane zgodnie z Centralnym Programem Mobilizacji Gospodarki.

¹⁷ Ibidem, art. 1.

¹⁸ Decyzja nr 0-80/Log/P-4 Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 września 2001r. w sprawie zasad i norm zabezpieczenia w środki zaopatrzenia potrzeb mobilizacyjnych i wojennych SZ RP.

¹⁹ Rozkaz nr pf. 388/Log/P-4 szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 5 października 2001 r. w sprawie wprowadzenia do stosowania szczegółowych zasad i norm zabezpieczenia w środki zaopatrzenia potrzeb mobilizacyjnych i wojennych SZ RP.

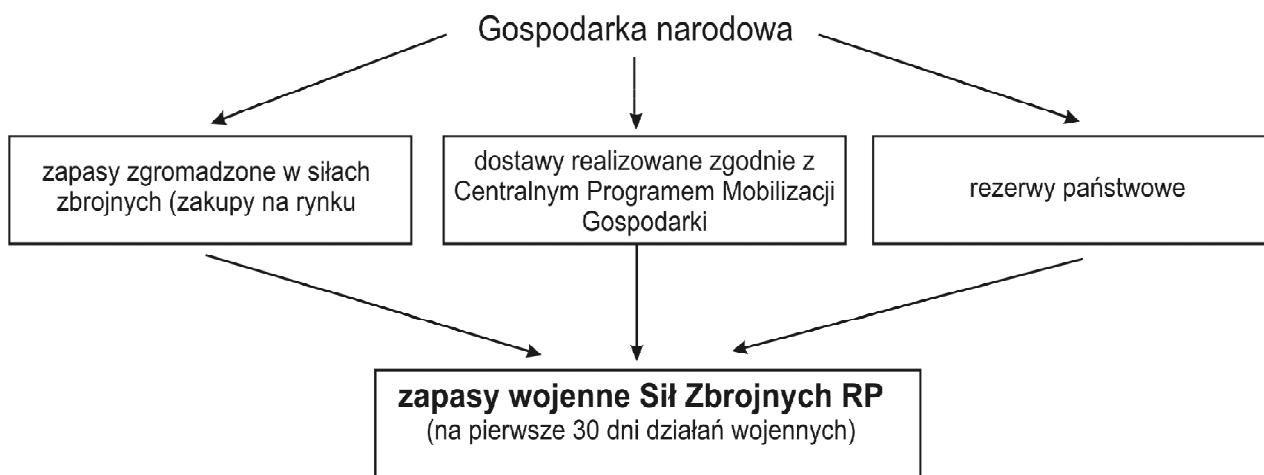
Na zapasy wojenne SZ RP składają się więc:

- zapasy środków zaopatrzenia zgromadzone w Siłach Zbrojnych w czasie pokoju i stanowiące ich własność. Są utrzymywane na poszczególnych szczeblach organizacyjnych w gotowości do ich użycia przez wojska w określonym czasie;
- zapasy środków zaopatrzenia zastrzeżone dla wojska i utrzymywane w czasie pokoju w depozytach w GN i rezerwach państwowych.

Relacje zachodzące pomiędzy rezerwami państwowymi a zapasami wojennymi wojska można określić następująco:

- Wojsko tworzy zapasy wojenne i jest właścicielem tej ich części, która jest zgromadzona i utrzymywana w magazynach własnych, tj. bazach i składach materiałowych; są to zapasy zabezpieczające prowadzenie działań wojennych w ciągu pierwszych 30 dni;
- Państwo polskie tworzy i utrzymuje rezerwy państwowe, na które składają się rezerwy mobilizacyjne, a w części rezerw gospodarczych wyodrębnia się stany zastrzeżone dla celów mobilizacyjnych. Ich zasadniczym przeznaczeniem jest realizowanie zadań związanych z obronnością, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb SZ.

Schemat 1. Skład zapasów wojennych Sił Zbrojnych RP i ich relacja do rezerw państwowych
Figure 1. Military reserves of Poland's Army and its relation to state reserves.



Źródło: Opracowanie własne.
Source: author's own elaboration.

Po zużyciu (wyczerpaniu) przez SZ RP zapasów wojennych w początkowym okresie działań, ciężar zaopatrzenia ich przejmuje państwo, zaspokajając potrzeby wojsk. Najpierw ze zgromadzonych zapasów mobilizacyjnych, a w dalszym okresie dostawami realizowanymi zgodnie z Centralnym Programem Mobilizacji Gospodarki.

Można stąd wyciągnąć wniosek, że zapasy materiałowe (wojenne) wojska są przedłużeniem rezerw państwowych w ich części mobilizacyjnej, zgromadzonych i utrzymywanych przez Siły Zbrojne.

LITERATURA

- [1] ABT S., *Systemy logistyczne w gospodarowaniu. Teoria i praktyka logistyki*, AE, Poznań 1996.
- [2] STANKIEWICZ W., *Kilka uwag o logistyce*, Przegląd Kwatermistrzowski, Warszawa 1965, nr 6.
- [3] BEIER J. F., RUTKOWSKI K., *Logistyka*, SGH, Warszawa 1997.
- [4] *Encyklopedia powszechna*, PWN, Warszawa 1974, t. 2.
- [5] *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1979.
- [6] DWORECKI S. E., *Logistyka w wojsku*, ATKA, Warszawa 1997.
- [7] *Zasady funkcjonowania systemu logistycznego SZ RP*, Inspektorat Logistyki SG WP, Szt. Gen. 1429/94, Warszawa 1994.
- [8] NOWAK E., *Logistyka lat dziewięćdziesiątych w gospodarce narodowej i w wojsku*, Przegląd Kwatermistrzowski, Warszawa 1992.
- [9] KOTTEGEN H., *Gedanken über Logistik in Theorie und Praxis*, Wehrunde 1964 nr 7.
- [10] SARJUSZ - WOLSKI Z., SKOWRONEK Cz., *Logistyka*, CIM, Warszawa 1995.
- [11] FICOŃ K., *Modelowanie infrastruktury wojskowych systemów logistycznych*, Zeszyty Naukowe, AON, Warszawa 2000, nr 3(40).
- [12] SIENKIEWICZ P., *Inżynieria systemów*, MON, Warszawa 1983.
- [13] *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, PWN, Warszawa 1965.
- [14] DOROSZEWSKI W., *Rozmowy o języku*, PZWS, Warszawa 1950.
- [15] Uchwała nr 168 Rady Ministrów, w sprawie zasad tworzenia rezerw państwowych i gospodarowania tymi rezerwami, MP z dnia 15 grudnia 1989 roku.
- [16] Ustawa z dnia 30 maja 1996 r. o rezerwach państwowych oraz zapasach obowiązkowych paliw, Dz. U. 1996 nr 90, poz. 1442.
- [17] Decyzja nr 0-80/Log/P-4 Ministra Obrony Narodowej z dnia 3 września 2001r. w sprawie zasad i norm zabezpieczenia w środki zaopatrzenia potrzeb mobilizacyjnych i wojennych SZ RP.
- [18] Rozkaz nr pf. 388/Log/P-4 szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 5 października 2001 r. w sprawie wprowadzenia do stosowania szczegółowych zasad i norm zabezpieczenia w środki zaopatrzenia potrzeb mobilizacyjnych i wojennych SZ RP.

MATERIAL RESERVES OF THE ARMY AND THEIR PLACE IN THE STATE RESERVES' STRUCTURE

Together with the conducting of the more and more developed military actions (especially by USA) new methods of logistic prevention of army's actions were implemented. As a result a need appeared of establishment of the material reserves' place assembled in the logistic system of the army and precisising its place and functions which have to be fulfilled in the state reserves' structure.

Key words: logistics, reserves, material reserves, state reserves.